

collega LEUNER, in het besef kennis genomen te hebben van interessante therapeutische mogelijkheden.

December 1961

J. SCHULER

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie; ter bespoediging van plaatsing behoudt de Redactie zich het recht voor, de stukken te bekorten).

HYPEREMESIS GRAVIDARUM

In het artikel van Prof. Dr. G. J. KLOOSTERMAN (1962) wordt gesteld dat „geen steun wordt gevonden in de kliniek voor de opvatting dat het zwangerschapsbraken een symbolische handeling zou kunnen zijn, waarbij de zwangere langs orale weg het zwangerschapsprodukt zou willen kwijtraken”. Als argument wordt genoemd dat ook bij vrouwen die niet wisten dat zij zwanger waren, pernicious braken zou voorkomen.

Dit is echter wel een al te eenvoudige zienswijze. Indien het zwangerschapsbraken met het „onbewuste” te maken heeft, dan is dit verband er ook wanneer de graviditeit „onbewust” is. Het mag toch wel als zeer waarschijnlijk worden aangenomen, dat de signalen van een beginnende zwangerschap het cerebrum bereiken en daar volgens dezelfde selecterende mechanismen worden verwerkt als de andere intestinale prikkels.

Wat er precies bij deze selectie gebeurt, totdat tenslotte het „bewustzijn” ingeschakeld wordt, is ons noch wetenschappelijk noch uit beleving of ervaring voldoende bekend. In ons organisme is de emotionele beladenheid van de geslachtsorganen om vele redenen zeer groot. Dit geldt zowel voor de vrouw als voor de arts en geen van beiden kan zonder meer het „bewustzijn” hierover laten oordelen.

Het is niet mogelijk hier in het kort nader op in te gaan. Misschien mag ik nog een eigen ervaring samenvatten: Het zwangerschapsbraken vermindert of verdwijnt vrijwel steeds wanneer er een gespreks- of aandachtstherapie wordt ingesteld. Als de arts tracht, zich emotioneel zo min mogelijk bemerkingen te stellen en zich niet door verstandsvooroordelen (bepaald door onbewuste emotionele sturing) laat beperken, kan hij bij de patiënt bijdragen tot bewustzijnsverdieping, waarbij in dit geval het „symptoom” zwangerschapsbraken aanmerkelijk in intensiteit afneemt. De arts zal dan minder gemakkelijk woorden zoals „zwangerschapsprodukt” kunnen gebruiken, omdat hij dit als symptoom zou herkennen van onvoldoende bewustzijn over deze categorieën.

Literatuur: KLOOSTERMAN, G. J. (1962) *Ned. T. Geneesk.* 106, 219.

Maarssen, 12 februari 1962

R. L. CORNELISSEN

Collega CORNELISSEN citeert mij onjuist. Ik heb niet ontkend dat „het zwangerschapsbraken een symbolische handeling zou kunnen zijn enz.”, maar protest aangetekend tegen de veel voorkomende opvatting dat de talrijke zwangerschapsklachten „geheel afhankelijk te stellen zijn van het al of niet gewenst zijn van de zwangerschap”. En verder schreef ik: „De opvatting dat het braken een symbolische handeling is, waarbij de zwangere langs orale weg het zwangerschapsprodukt wil kwijtraken, vindt geen steun in de observatie van de patiënten in de verloskundige kliniek”. Ik gaf als voorbeeld van deze observatie in de kliniek vervolgens een argument dat door collega CORNELISSEN niet weerlegd wordt, maar door hem, met een beroep op onze gebrekkige kennis, als onvoldoende bewijsmateriaal wordt beschouwd. Ik ben daarom gaarne bereid nog een aantal andere argumenten, die overigens in mijn artikel reeds zijn aangeduid, naar vo-

ren te brengen. Om te beginnen het ook door collega CORNELISSEN reeds genoemde verschijnsel dat het zwangerschapsbraken met eenvoudige middelen doeltreffend te bestrijden is. Dit lukt ook bij vrouwen, die na de geboorte hun kind niet eens willen zien en daarmee ondubbelzinnig te kennen geven dat hun negatieve instelling ten opzichte van hun moederschap niet is gewijzigd.

En hoe verklaart collega CORNELISSEN de zo vaak voorkomende misselijkheid bij dysmenorroe? En bij toediening van stilbeenpreparaten, ook aan mannen?

Misselijkheid en braken zijn verschijnselen, die bij vegetatief gestigmatiseerde personen door alle mogelijke prikkels opgeroepen kunnen worden en door talloze, vooral suggestief werkende methodes bestreden kunnen worden. Het ligt dus weinig voor de hand, deze verschijnselen in het geval van een zwangerschap plotseling als symbolische handelingen te zien, terwijl men ze in alle andere gevallen onverklaard laat. Wanneer er ook bij gericht onderzoek geen correlatie van enige betekenis gevonden wordt tussen zwangerschapsbraken en de aantoonbare instelling van de vrouw ten opzichte van haar zwangerschap, en men desondanks een dergelijke duiding toch aanvaardt, wordt menige vrouw verkeerd beoordeeld.

Mijn ergernis over een dergelijke, in mijn ogen goedkope duiding van een zeer gecompliceerd en nog onvoldoende verklaard verschijnsel heeft collega CORNELISSEN terecht teruggevonden in het woord „zwangerschapsprodukt”. Ik kan de inzender verzekerden dat een dergelijke ultraneutrale term zeker niet bij voorkeur gebruikt zal worden door iemand die de verloskunde tot zijn levenstaak gekozen heeft.

Amsterdam, 13 maart 1962

G. J. KLOOSTERMAN

EIWITTEN VOOR DE PAPOEA'S

In het artikel van Prof. OOMEN (1962) — dat reminiscenties wekt aan de beste verrichtingen uit ons koloniaal verleden — betreffende de voeding van de Papoea's miste ik als voorgestelde oplossing het gewas dat, dunkt mij, in de eerste plaats als eiwitvoorzienaar in aanmerking komt: de sojaboon (40 pct eiwit). Invoering van deze boon in de dorpseconomie zou de Papoea's zeker in staat stellen daarmee te doen wat van ouds Chinezen en Japanners, en later ook Indonesiërs deden, nl. er melk, bonenkaas (tahoe „het vlees zonder been”), tempeh e.d. van maken (kleine kringloop).

Een volgende stap (of gelijktijdige stap in meer gevorderde gemeenschappen) zou kunnen zijn midden in het dorp (of bij bron of put) een optrekje in te richten, waarin is geplaatst een eenvoudig, handgedreven emulgeerapparaat van enige capaciteit, waarmee uit ondermelkpoeder (in blik; bijzonder goedkoop) en olie (eveneens uit blik en goedkoop) zg. filled milk, dagelijks vers ware te bereiden.

In de toekomst zou tenslotte deze ondermelkpoeder geheel of gedeeltelijk vervangen kunnen worden door een compositie van geraffineerde soja-eiwitten, -lecithinen, -bloem enz. — zoals nu reeds geleverd worden door de Amerikaanse soja-industrieën — bereid door een centrale, door het gouvernement op te richten industrie, die haar grondstoffen ontvangt van de eigen Papoealandbouw en die haar eindproducten terugvoert naar de Papoeagemeenschappen (grote kringloop).

Hierbij valt nog te rekenen het feit dat op deze wijze tot het drievoudige aan olie, tot het tienvoudige aan eiwitten te produceren is van wat per oppervlakte-eenheid uit zuivel kan worden betrokken (CHRISTESEN; LAGER).

Tenslotte zit er nog een positieve eugenetische factor hierin, dat die Papoea's welke zich na de geboden hulp het best zelf weten te helpen, het snelst zullen roborenen en evolueren (naast de Mujus bv. ook de bergkapouko's die COLIJN Jr.

beschreef; deze gingen onmiddellijk aan de slag met de werktuigen die hun geboden werden).

Nog één opmerking: niet alleen de Papoease „familie” is naar het „samen eten” genoemd. Ook ons „maat-schappij” komt van mnl. maet-scap=„gezamenlijke maaltijd”; waarvan het eerste lid een oude vorm is (got. mats=„spijs”), die, blijkens germ. mati-saXsa=lett. (stenen) „spijs-dolk”, teruggaat tot ons eigen stenen tijdperk.

Literatuur: OOMEN, H. A. P. C. (1962) *Ned. T. Geneesk.* 106, 25.

Rotterdam, 23 februari 1962

J. V. TEUNISSEN

BERICHTEN

BUITENLAND

Wereldberichten

Besluiten van het collegium orbis radiologiae docentium. — De wereldvereniging van docenten in de radiologie nam in haar bijeenkomst van 13 tot 15 oktober 1961 een groot aantal besluiten, waarvan enkele hier kort worden vermeld. Toezicht op de middelen ter bescherming tegen het stralengevaar in een ziekenhuis behoort tot de taak van de leidende radioloog. In ieder land zullen comités van artsen en biophysici betrokken worden bij de te nemen maatregelen. Ter gelegenheid van het tiende internationale radiologencongres zal de wereldvereniging een plan voor stichting van een Europees centrum voor stralenbiologie en kerngeneeskunde ter sprake brengen. Medische radiologie behoort examenvak te zijn. De splitsing van het onderwijs in medische radiologie in twee leeropdrachten (röntgendiagnostiek, stralenterapie) is ongewenst. (*Dtsch. med. Wschr.* bl. 521).

Engeland

De genetica van reuma. — Ter gelegenheid van het Empire Rheumatic Council Symposium over genetische factoren bij het ontstaan van reumatische aandoeningen rapporteerde een der talrijke sprekers over een Brits-Nederlandse studie van reumatoïde arthritis bij tweelingen. Het zal nog geruime tijd duren alvorens het aantal bijeengebrachte gegevens voldoende zal zijn voor een vergelijking van de concordantie bij één-eiige en twee-eiige tweelingen. Dezelfde spreker besloot uit serologisch onderzoek dat zowel de aanleg als het milieu bij de etiologie van reumatoïde arthritis betrokken is. (*Lancet*, 17 februari bl. 371).

Sabin op bezoek. — Prof. ALBERT SABIN (Cincinnati), vooraanstaande figuur op het gebied der poliomyelitis-vaccinatie met orale entstof, heeft onlangs voor de Royal Society of Health te Londen gesproken over „results and recommendations for optimum use”. In SABIN'S beschouwingen, en evenzeer in de beschouwingen afkomstig uit Rusland, waar vaccinatie volgens SABIN op zeer grote schaal wordt verricht (zie ons *Tijdschrift*, 1961, bl. 2338) vindt men herhaaldelijk de verwachting uitgesproken dat poliomyelitis, bij een juist beleid met de levende vaccine, binnen een samenleving kan worden uitgeroeid. Maar dan moet de regering in een land waar tot nog toe de dode vaccine van Salk werd toegepast, de arts niet de keuze laten tussen Salk en Sabin, en niet aarzelen, de reeds met dode vaccine behandelde kinderen, met levende vaccine na te enten. Er openbaarde zich nog al wat kritiek op dit voor „conservative England” enigszins revolutionaire denkbeeld, hetgeen een grote bewonderaar van SABIN bracht tot een ingezonden stuk in de *British Medical Journal* van 17 februari (bl. 480), zowel gericht tegen een apatisch editorial als tegen de stemming in de bovengenoemde bijeenkomst. „I was again amazed”, zo schreef hij „at the lack of enthusiasm. Learned medical officers of health said in effect ‘Thank you, Prof. SABIN, for giving us a method of eliminating polio-

myelitis, but this is a revolution. So we shall continue to muddle on using less effective methods because we have recommended these previously’. I feel this is an insult to a great man”.

Ethiopië

De eerste universiteit. — De universiteit van de Amerikaanse staat Oklahoma steunde de stichting van een universiteit te Addis Abeba. Het gebouw is geschonken door Keizer HAILE SELASSIE; het onderwijzend personeel en de hulpmiddelen voor alle faculteiten zijn uit de Verenigde Staten afkomstig. Voor het eerste academische jaar zijn 400 studenten ingeschreven. (*Rif. med.* bl. 148).

Griekenland

De cytoloog Papanicolaou overleden. — GEORGE NICOLAS PAPANICOLAOU (1883-1962), leerling van de universiteit te Athene, was in 1914, bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog, op studiereis in de Verenigde Staten en bleef sindsdien aan de Cornell universiteit (Ithaca (N.Y.)) als anatoom verbonden. Zijn vroegste werk (1917), over de cytologie van vaginale uitstrijkpreparaten, was van endocrinologische aard en geschiedde bij konijnen. Voortgezet onderzoek bij de vrouw bracht hem tot de diagnostiek van kanker. (*Lancet*, 3 maart, bl. 490).

Italië

Minder ouderdomskwalen. — Het ministerie van volksgezondheid deed een onderzoek naar de dreigende veroudering van de bevolking. De leeftijdsgroep van de zestigjarigen en ouderen, die thans zes miljoen bedraagt, zal in het jaar 2000 tot 12 miljoen zijn gestegen. Bovendien werd de regering getroffen door het grote aantal zieke oude mensen. Zij ontwierp een programma van vier maatregelen ten einde het intreden van ziekte en gebreken bij het ouder worden zoveel mogelijk te vertragen: 1. hygiënische volksovoeding, zodat de mens langer gezond blijft; 2. organisatie van een preventieve diagnostiek ter herkenning van de eerste ouderdomssymptomen; 3. behandeling van oude mensen in poliklinieken bij de ziekenhuizen ten einde het aantal verpleegden tot een minimum te reduceren; 4. aanstelling van geriaters in de ziekenhuizen. (*Rif. med.* bl. 120).

Verenigde Staten

In memoriam Elliot Proctor Josling (1869-1962). — E. P. JOSLING, een zeer populair Bostons geneesheer van groot gezag, oud hoogleraar aan de Harvard-universiteit, schrijver van verscheidene, in tal van drukken verschenen werken over diabetes, is op 93-jarige leeftijd overleden. Hij verwierf ook internationale faam door de overtuigingskracht en het onverflauwde enthousiasme waarmee hij sedert de ontdekking van insuline, het persoonlijke element in de geneeskundige behandeling van de diabetes-patiënt propageerde. In zijn *Diabetes Manual* richtte hij zich tot de patiënt die de beginselen van het dieet en van de toepassing ervan moet leren verstaan. JOSLING'S studie van diabetes dateert van 1893, toen hij als student in het Massachusetts General Hospital diep geschokt werd door het fatale lijden en sterven van een jeugdige patiënte. (*New Engl. J. Med.* 22 febr. bl. 415).

Inenting tegen mazelen met een gedode vaccine. — Onderzoekers te Syracuse (N.Y.) en te Buffalo namen proeven met een zelfde formale-vaccine tegen mazelen, bereid uit de Edmontoni stam van ENDERS. De resultaten waren goed, met name bij de groepen die drie maal een intramusculaire inspuiting hadden ontvangen. Vergelijkt men met Engelse ervaringen (zie deze rubriek, 1961, bl. 2587), dan krijgt men de indruk dat de gedode vaccine een betere toekunst heeft dan de levende, uit verzwakte stammen bereide entstof. (*J. Amer. med. Ass.* 10 febr. bl. 391).